

"Ez nem konvergencia, hanem divergencia, történelmi esélyt szalasztunk el"

Csaba Lászlóval a "fiskális alkoholizmusról", a régió esélyeiről és a kormányprogramban visszaköszönő nyolcvanas évekről

Kósa András

2006. november 9. 11:57

Nem konvergencia, hanem divergencia zajlik ma Magyarországon gazdasági szempontból, a felzárkózás helyett a lassú lecsúszás évei jöhetnek – figyelmeztet a Hírszerzőnek adott interjújában Csaba László. A Corvinus és a Közép-Európa Egyetem tanárával az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent A fölemelkedő Európa című könyve bemutatója után beszélgettünk.

1. oldal : Közép-Európa: kisiklás vagy trendváltás?

A könyvének A fölemelkedő Európa a címe, de ahogy Bokros Lajos említette a méltatásában, pillanatnyilag nagyon is kétséges, hogy Európa emelkedik-e, vagy éppen elbukik a globális versenyben. Ráadásul ennek is egy neuralgikus része a saját régiónk, amely mintha éppen most fordulna el bármilyen emelkedéstől. Ön szerint átmeneti zavarokról beszélhetünk csak, vagy trendváltás következett be?

Európáról két szinten érdemes beszélni: az Európai Unióról és az európai országokról. A könyv címe provokatív, mert mindenki szétesésről, euroszklerózisról beszél, én meg azt mondom, hogy van egy csomó ország a kontinensen, amelyik jelentős eredményeket ér el. Spanyolországban az elmúlt tíz évben megfeleződött a munkanélküliség, miközben a növekedés az uniós átlagot 1-1,5 százalékponttal haladja meg, az államháztartás rendszeresen többletben van – egy olyan országban, ahol ez korábban abszolút nem volt jellemző. Van az ír, a dán példa, ott vannak a balti államok... Ne tessük el Európát azért, mert van három ország, ahol belpolitikai okokból válság van.

És mi a helyzet az EU szintjén?

Az Unió ötven éve válságban van, és eközben hihetetlen dolgokat hozott létre: a közös pénzt, a nemzetek feletti jogrendszert, az európai bíróságot, a strasbourgi emberi jogi bíróságot. Az a tény, hogy a vezetőiknek állandóan számot kell adniuk arról, hogy mi történik az országban, azt is jelenti, hogy a környezetvédelmet, a szociális ügyeket, vagy éppen a nemek egyenlőségét nem lehet csak úgy lesöpörni az asztalról. A mi régióinkban is felemelkedés van, és az unión belüli helyzetünk jelentősen különbözik a komország-státusztól. A kérdés az, hogy ami most történik Közép-Európában, csak egy kitérő-e, vagy trendváltás. Ezt még nem tudjuk, de én hajlamos vagyok azt hinni, csak kitérőről van szó. Ez előfordult Dániában, Hollandiában, Olaszországban is.

Ezt mire alapozza?

A demokratikus intézmények működnek, az európaizáció folyamata korlátokat szab az egyes politikai szereplők módszereinek. Nem tudom elképzelni, hogy Lengyelországban lelőjék a miniszterelnököt, ahogy ez megtörtént Szerbiában, nem tudom elképzelni, hogy Szlovákiában vagy Csehországban oly módon vágjanak rendet az oligarchák között, ahogy ez Oroszországban történt. Magyarországon miközben belpolitikai válság van, a forint erősödik, a BUX stabilan magas színvonalon áll, az export 16 százalékkal nő euróban, vagyis a gazdaság ellenálló a politikai ügyekkel szemben. Ez felemelkedés, ez előrelépés. Nem magától értetődő, hogy ezt elértük.

A felemelkedés ön által említett kritériumait nézve – átláthatóan működő intézmények, a korrupció visszaszorítása, egyensúlyi pályán tartott gazdaság – viszont a régió lakóinak tapasztalatai nem túl jók. A kormányok felelőtlenül osztogatnak, mindennapos élményünk a korrupció. „Alulról” vagy belülről nem látszik annyira ez az emelkedés.

Az ember érzékelése nem szimmetrikus: a javulást természetesnek vesszük, már ennek elmaradását is veszteségként érzük meg, ha visszaesés van, akkor sikoltozunk. A társadalom várakozásait a politikai erők ráadásul manipulatív módon még tovább korbácsolták az elmúlt hét-nyolc évben, ahelyett, hogy hűtötték volna. A politikusok nem voltak hajlandóak elmondani a szükséges, de népszerűtlen üzeneteket. Ezt többen úgy érzékelik, hogy nálunk elmaradt egy válság, amely a svédeket meggyőzte például a modellváltás szükségességéről.

Köztük vezető közgazdászok is...

Én örülök, hogy ez elmaradt, mert a válságon mindig a legvédtelenebbek veszítik a legtöbbet, akik nem is tehetnek róla. De konstátálom, hogy ha valahol nem volt válság, elterjedhet az a hamis hit, hogy ha öt vodkát meg tudok inni, és el tudok menni a lábamon, még ötöt meg tudok inni következmények nélkül. Ez a fiskális alkoholizmus rendkívül veszélyes, mert a látszat és a valóság akkor is elválik egymástól, ha a közvélemény-kutatások nem is ezt mutatják.

A könyvében erre is kitér?

A könyvben szerintem sikerült igazolni, hogy nem történt olyan az elmúlt 25 évben, hogy egy ország fegyelmezetlen pénzügyekkel, magas inflációval, gyenge árfolyammal és rendszeresen visszatérő deficittel, az államadósság mértéktelen növekedésének eltűrésével tudott volna eredményt elérni. Akik ebből a fiskális alkoholizmusból kigyógyulnak, sok éven keresztül fenn tudják tartani a növekedésüket, akkor is, ha maguk fejlett országok, mint Svédország vagy Luxemburg. Dániában, Finnországban, Svédországban jóléti állam van, és

csökken az adósság. Marokkó, Egyiptom, India felzárkózó gazdaság, mégsem tapsolják el a jövedelmeket. Itt úgy tűnik, meglehetősen erős szabályszerűségek érvényesülnek.

Melyeket mi nem szívesen veszünk figyelembe...

Ha a politika megpróbál ez alól kibújni, annak nagy ára van növekedésben, foglalkoztatásban, közérzetben, korrupcióban, minden egyébben. Ebben alapvető konszenzusnak kell uralkodnia. De az intézményrendszer erősebb, sok tízezer, százezer döntéshozó van; kis-, közepes- és nagyvállalkozók, hivatalnokok, befektetők, bürokraták – emiatt úgy hiszem, túl fogunk ezen lendülni.

2.oldal : Újra eljöttek a nyolcvanas évek

De a konszenzus maga létezik egyáltalán Magyarországon?

Ez 2001 közepéig létezett, így azt hiszem, viszonylag könnyen újra létrehozható. Az ellenzéknek is feladata a választási év elmúltával, hogy kormányzóképes erőnek mutassa magát, hogy ne riassa el a befektetőket, ha egyszer hatalomra jut. Ezen túlmenően konkrét ügyek vannak, melyek megkövetelik ezt: az uniós pénzek felhasználása, beruházási kérdések, a befektetők itt tartása.

Előrejelezhető, hogy a politikai párbeszéd a jövő év elején újra megindulhat. Ettől még jelentős eltérések maradhatnak minden olyan kérdésben, ami közvetlenül érinti az emberek életét, mint az adó, az egészségügy vagy a szolidaritás. Abban nem lehet jelentős eltérés, hogy lehet-e tíz százalék deficitet csinálni, vagy sem, hogy el lehet-e titkolni az adatokat.

Ön a nyári kiigazító csomag egyik legélesebb kritikus volt, és háromnegyed-egynegyed arányban határozta meg a kiadáscsökkentés-bevételnövelés kívánatos mértékét. A konvergencia-programról mi a véleménye?

Ez a nyári program lefordítása a számok nyelvére, így nem változott. Az intézkedések túlnyomó többsége a bevételeket növeli, ráadásul igazságtalan, és a növekedést lefojtó módon. A főállású alkalmazottak bére nő, ami azt jelenti, hogy ilyeneket nem érdemes alkalmazni, marad a feketegazdaság, miközben a legnagyobb baj éppen az alacsony foglalkoztatottság. Bevételet kell növelni, de nem mindegy, hogyan.

A háromnegyedes kiadáscsökkentést hogy fordítaná le konkrét intézkedésekre?

Az államnak magán kellene ezt kezdenie. A közigazgatásokon, az állami vállalatokon és ezek támogatásán, az állami szférában foglalkoztatottak számán. Állami vállalat vezetője nem kaphat száz milliós prémiumot akkor, amikor vállalata még nagyobb veszteséget termel, mint korábban. Folytatva a nyugdíjszerű ellátásokon, az elő- és rokkantnyugdíjazás jogosultságának felülvizsgálatával, akár visszamenőleg is.

A „normál” nyugdíjba vonulás jelenlegi 51 év körüli átlagos korhatárát fokozatosan, de jelentősen emelni kell. Ezeket elkezdték, de nagyon erőtlenül. A törvényesített adóelkerülés (EVA, EKHO), a tömeges minimálbéres foglalkoztatás (1,2 millió ember van erre bejelentve), a – Golub Iván megfogalmazásával élve – tizenhárom millió TAJ-kártya országa megszüntetése ugyanilyen fontos.

Ettől beindulna a növekedés is?

Ez növekedést generáló pálya lenne, de nem erre megy a csomag. Így nem teremti meg a 2008 utáni bővülés alapját, nem teremt foglalkoztatást. Ez a program sok tekintetben a nyolcvanas éveket idézi, amikor a veszteségeket ráterheljük azokra, akikre lehet, a többit elsunnyogjuk. A magyar államadósság 2009-ig növekszik, miközben a gazdaság a világon a legnagyobb exportbővülést produkálja. Ez valami hihetetlen mértékű állami felelőtlenségre utal, tekintettel arra, hogy a gazdaság egyensúlyban van.

Mit prognosztizál akkor 2008 utánra?

Egyelőre a növekedés lassulását. A gazdaság négy éve lassuló pályán van. Az állam kiszorítja a deficittel a magánbefektetőket, az uniós források a bruttó hazai termék egy százalékát sem érik el, ezzel nem lehet dinamizálni, csak belső forrásból. Lassuló növekedés, magasabb infláció, gyengébb valuta, magasabb kamatszint. Ezzel együtt lehet élni, csak ez nem egy fölzárkózó ország képe. Emiatt divergencia és nem konvergencia ez a program. Kihagyjuk a lehetőséget, és szépen lassan lecsúszunk, ahelyett, hogy gyorsuló ütemben fölzárkóznánk. Történelmi esélyt szalasztunk el.